

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Vzťahy medzi EÚ a Moldavskom: úloha organizovanej občianskej spoločnosti“

(2008/C 120/19)

Európsky hospodársky a sociálny výbor sa 15. februára 2007 rozhodol podľa článku 29 ods. 2 vnútorného poriadku vypracovať stanovisko z vlastnej

„Vzťahy medzi EÚ a Moldavskom: úloha organizovanej občianskej spoločnosti“.

Odborná sekcia pre vonkajšie vzťahy, ktorá bola poverená prípravou návrhu stanoviska výboru v danej veci prijala svoje stanovisko 15. novembra 2007. Spravodajkyňou bola pani PICHENOT.

Európsky hospodársky a sociálny výbor na svojom 440. plenárnom zasadnutí 12. a 13. decembra 2007 (schôdza z 12. decembra 2007) prijal 117 hlasmi za, pričom 2 členovia hlasovali proti a 1 sa hlasovania zdržal, nasledujúce stanovisko:

1. Závbery a odporúčania

1.1 Podporovanie úlohy občianskej spoločnosti vo vzťahoch medzi EÚ a Moldavskom

1.1.1 Rok 2005 predstavoval **medzník** vo vzťahoch medzi Európskou úniou a Moldavskom. Po prijatí akčného plánu EÚ a Moldavska (2005-2008), po zriadení delegácie EÚ v hlavnom meste tejto krajiny a po vymenovaní vysokého predstaviteľa pre vyjednávanie v rámci podnesterického konfliktu sa značne zlepšili podmienky na uplatňovanie dohody o partnerstve a spolupráci. V tejto súvislosti sa toto prvé stanovisko EHSV o spolupráci medzi EÚ a Moldavskom usiluje podporiť postavenie občianskej spoločnosti v záujme posilnenia celkovej dynamiky a čoskoroého naštartovania spoločného programu prostredníctvom rôznych iniciatív.

1.1.2 Posilnená spolupráca medzi Európskou úniou a Moldavskom musí vychádzať z rovnakého chápania spoločných hodnôt, obzvlášť v otázke rešpektovania základných slobôd, z podporovania demokratickej spoločnosti otvorenej pre všetkých a z akceptovania zásady dialógu založeného na nezávislosti partnerov občianskej spoločnosti. Občianska spoločnosť je úzko spojená s budúcnosťou a samotnou identitou Moldavska. Čerpá z ľudského bohatstva, ktoré postupne vzniklo na týchto miestach stretu rôznych kultúr a jazykov. Toto bohatstvo má značný potenciál.

1.1.3 Treba však uznať, že podobne ako iné štáty Spoločenstva nezávislých štátov (SNŠ) nemá ani Moldavsko rozvinutú tradíciu a skúsenosti s nezávislými organizáciami občianskej spoločnosti. Vzhľadom na súčasný vývoj sa však výbor domnieva, že je nevyhnutné zamerať sa na vytváranie kontaktov, prostredníctvom ktorých by sa získali partneri otvorení myšlienke pokroku a rešpektovania spoločných hodnôt.

1.1.4 EHSV dôrazne pripomína, že úspech Akčného plánu EÚ a Moldavska ⁽¹⁾ v rámci susedskej politiky do vysokej miery závisí od schopnosti **združiť organizácie občianskej spoločnosti a zapojiť ich** do uplatňovania tohto plánu. Bolo by preto vhodné, aby Komisia vyslala Moldavsku jasný signál tým, že by navrhla kritériá, postupy a nástroje, ktoré napomôžu zapájaniu občianskej spoločnosti do uvedeného procesu. EHSV však víta úsilie európskej delegácie v Kišiňove bližšie spoznáť moldavskú

občiansku spoločnosť. Táto snaha prispieva k vytváraniu priaznivých podmienok pre formálne zapojenie zástupcov občianskej spoločnosti do záverečného hodnotenia akčného plánu v apríli 2008 ako aj do ďalších etáp posilneného partnerstva.

1.1.5 EHSV odporúča, aby sa s moldavskou občianskou spoločnosťou budovali dlhodobé vzťahy zamerané na pokrok a aby sa hneď na začiatku zasadili do štruktúrovaného rámca. V tejto súvislosti by bolo vhodné usporiadať v roku 2008 **konferenciu a v rámci jej príprav** by sa do Moldavska mala vyslať misia, počas ktorej by sa získali partneri odhodlaní presadzovať transparentnosť vo svojej činnosti. Cieľom tohto podujatia, do ktorého by boli zapojení aj miestni a regionálni aktéri, by bolo spoločne vypracovať plán práce na základe týchto návrhov:

- hodnotenie vládnych a európskych **informačných a konzultačných** mechanizmov fungujúcich v Moldavsku v súčasnosti, vrátane záverečného hodnotenia uplatňovania akčného plánu (2005-2008),
- príprava a **vytvorenie občianskej spoločnosti** v snahe o rozvíjanie partnerstva po roku 2008,
- osvojenie si **mechanizmov európskeho finančného nástroja** moldavskými organizáciami.

Takýto plán práce si vyžaduje, aby sa na iniciatívy občianskej spoločnosti vyhradili finančné prostriedky z programov Európskej únie.

1.1.6 Po vyhodnotení výsledkov konferencie s moldavskou občianskou spoločnosťou v roku 2008 by bolo vhodné naštartovať nové iniciatívy a v rámci skupiny pre susedské vzťahy zriadenej vo výbore ďalej rozvíjať vzťahy podľa **prístupu zameraného na pokrok**, t. j. spôsobom, ktorý bude v našich vzťahoch zohľadňovať princípy správy vecí verejných a trvalo udržateľného rozvoja. Tento motivačný prístup bude vychádzať z princíпов, ktoré už boli stanovené v dohode o systéme všeobecných preferencií SVP Plus. Ide o nasledujúce princípy:

- 16 hlavných dohovorov OSN a MOP (Medzinárodnej organizácie práce) ⁽²⁾ súvisiacich s ľudskými a pracovnými právami,

⁽²⁾ Stanovisko EHSV na tému Návrh nariadenia Rady, ktorým sa uplatňuje systém všeobecných colných preferencií na obdobie od 1. januára 2006 do 31. decembra 2008 – spravodajca: pán Pezzini – stanovisko prijaté 9. a 10. februára 2005 (Ú.v. EÚ C 221, 8.9.2005, s. 71).

⁽¹⁾ Pozri Prílohu B.

— 11 hlavných dohovorov súvisiacich so životným prostredím a princípmi pre správu vecí verejných ⁽³⁾.

1.1.7 Európska únia tak bude motivovať organizácie moldavskej občianskej spoločnosti k tomu, aby prispeli k splneniu európskych noriem nezávislosti, reprezentatívnosti a transparentnosti. Bolo by vhodné, aby Komisia naďalej zahŕňala do každej priebežnej správy o akčnom pláne osobitnú časť venovanú rešpektovaniu základných práv ako je sloboda združovania a sloboda prejavu a aby tieto správy rozšírila o preskúmanie práv odborov.

1.1.8 EHSV by malo zamerať svoje priority na to, aby si Moldavčania samotní postupne osvojili nástroje a odborné znalosti, ktoré im poskytujú medzinárodné a európske inštitúcie. EHSV podporuje pomoc, o ktorú žiada občianska spoločnosť v boji proti korupcii (princíp obsiahnutý v prístupe skupiny GRECO ⁽⁴⁾) Rady Európy a vyzýva k cezhraničnej spolupráci v boji proti závažným formám zločinu.

1.1.9 EHSV podporuje iniciatívu európskych a medzinárodných donorov zameranú na konzultácie týkajúce sa zosúladenia ich činnosti. Odporúča, aby sa v týchto programoch na zníženie chudoby prijali prednostne opatrenia na podporu základných sociálnych služieb a dôrazne upozorňuje hlavne na potrebu zlepšenia životných podmienok v detských domovoch, zníženia cien antiretrovirálnych liekov a pomoci pri opätovnej sociálnej integrácii obetí obchodu s ľuďmi.

1.1.10 Po dlhodobých suchách, ktoré postihli Moldavsko v lete 2007, sa táto krajina ocitla v zložitej situácii v dôsledku slabej úrody, ktorá viedla k likvidácii a nadmernému zadlženiu mnohých podnikov. Vláda apelovala na medzinárodnú komunitu v snahe o získanie potravinovej pomoci a požiadala Organizáciu pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO) o technickú podporu. Výbor považuje nadväzovanie vzťahov s organizáciami občianskej spoločnosti pôsobiacimi v agropotravinárskom sektore za mimoriadne dôležité. Európska komisia vyčlenila 3 milióny eur ako krátkodobú humanitárnu pomoc pre vidiecke oblasti najviac ohrozených krajín.

1.1.11 EHSV sa domnieva, že spoločné siete a projekty medzi všetkými Moldavčanmi vrátane organizácií obyvateľov Podnesterskej oblasti majú obzvlášť veľký význam. Výbor podporuje EÚ v tom, aby sa aj naďalej usilovala nájsť riešenie tohto konfliktu, ktoré by zachovalo územnú celistvosť, a aby pokračovala vo svojej misii zameranej na pohraničnú pomoc (EUBAM).

1.1.12 EHSV odporúča, aby sa podporila výmena demokratických postupov medzi organizáciami občianskej spoločnosti a aby sa našim moldavským partnerom umožnil prístup k publikáciám EHSV dostupným na internete (hlavne v rumunskom jazyku) ako aj k prácam národných HSR prostredníctvom internetovej stránky CES link. EHSV podporuje národné HSR jednotlivých členských štátov (najmä Rumunsko a Bulharsko) a AICESIS ⁽⁵⁾, aby sa spolu usilovali priblížiť

moldavskej spoločnosti nástroje a postupy európskej občianskej spoločnosti.

1.1.13 EHSV si želá, aby sa moldavská občianska spoločnosť viac zapájala do dialógu so západným Balkánom a do regionálneho dialógu v Čiernomorskej oblasti, hlavne prostredníctvom medziregionálnej a cezhraničnej spolupráce v rámci tohto priestoru, ktorý bude mať z hľadiska blízkej budúcnosti strategický význam. Spolupráca medzi Európskou úniou a Moldavskom spadá do rámca posilnenej spolupráce s geograficky blízkymi krajinami a hlavne s Ruskom.

1.2 Posilnenie podpory perspektívnych organizácií so zmierovacím zameraním

1.2.1 Rozvinutie konštruktívneho sociálneho dialógu

Vzhľadom na slabo rozvinuté profesionálne vzťahy Moldavska vyzdvihuje EHSV jeho pristúpenie nielen k dohovorom MOP ale aj k Sociálnej charte Rady Európy a využívanie jej mechanizmu na podávanie sťažností. Odporúča, aby MOP navrhla technickú podporu na riešenie pracovných konfliktov prostredníctvom špecifických súdov.

1.2.2 Konkretizácia snáh o podporovanie kontaktov s európskou spoločnosťou

EHSV vytrvalo podporuje uzavretie dohody o vízach a opätovnom prijímaní štátnych príslušníkov, prostredníctvom ktorej sa zavedie systém zjednodušeného postupu udeľovania víz, vďaka ktorému sa zvýši hlavne výmena perspektívnych občanov ako sú zástupcovia akademickej obce, vedeckí pracovníci, novinári a predstavitelia občianskej spoločnosti. Odporúča, aby sa viac otvorili programy Spoločenstva, predovšetkým projekty zamerané na mládež prostredníctvom programu Erasmus Mundus. Zjednodušené postupy pri udeľovaní víz a opätovnom prijímaní štátnych príslušníkov podpísané v októbri 2007 ⁽⁶⁾ by mohli tiež prispieť k vyriešeniu otázky návalu žiadostí moldavských občanov snažiacich sa získať rumunské občianstvo.

EHSV vyzýva moldavskú vládu, aby zapojila svoju občiansku spoločnosť do európskych a medzinárodných podujatí (WTO, OBSE, Rada Európy a Medzinárodná organizácia Frankofónie). EHSV podporuje členské štáty v tom, aby nadväzovali a financovali kontakty a výmeny s moldavskou občianskou spoločnosťou (vysokoškolské štipendiá, partnerské projekty, cezhraničná spolupráca).

1.2.3 Zohľadnenie ekologickej situácie

EHSV odporúča, aby sa podporovali environmentálne organizácie usilujúce sa o zničenie zásob neprepraviteľných zbraní a munície, vojenského odpadu, priemyselných skládok a o sanáciu znečistených vôd.

⁽³⁾ Zoznam sa nachádza v prílohe.

⁽⁴⁾ Rada Európy: Skupina štátov proti korupcii.

⁽⁵⁾ Medzinárodná asociácia národných hospodárskych a sociálnych rád a podobných inštitúcií (AICESIS).

⁽⁶⁾ K ratifikácii týchto zmlúv by sa malo pristúpiť koncom roka 2007.

2. Hlavné aspekty súčasnej socioekonomickej situácie v Moldavsku

2.1 Dosahujúci HDP na obyvateľa vo výške približne 1 000 dolárov je Moldavsko najchudobnejšou krajinou európskeho kontinentu a ako jediné figuruje v rebríčku krajín s nízkymi príjmami zostavenom Svetovou bankou. Moldavská populácia je na ústupe (menej ako 4 milióny obyvateľov v roku 2004), čo vyplýva zo zvýšenej úmrtnosti (hlavne u mužov), z klesajúcej pôrodnosti a z intenzívneho migračného pohybu.

2.2 Chudoba, ktorá dosahovala dramatické rozmery v rokoch 1999 až 2005, ustúpila, ale v súčasnosti sa stále pohybuje na vysokej úrovni a zasahuje v priemere okolo 30 % obyvateľstva. Situácia sa zlepšuje nerovnomerným spôsobom, čím sa vytvárajú izolované oblasti absolútnej chudoby (2 doláre na deň), v ktorých sa ocitá veľká časť detí a starých ľudí. Vidiecke oblasti a malé mestá ešte stále zaznamenávajú mieru chudoby v rozmedzí 40 až 50 %.

2.3 Príliš veľa detí je vystavených potenciálnemu riziku zneužívania, pretože nemajú stále bydlisko a často sa stávajú obeťami detskej práce, obchodu s ľuďmi a prostitúcie. Tento stupeň chudoby výraznou mierou prispel k zvýšenému výskytu javu tzv. sociálnych sirôt, t. j. detí, ktoré ich rodiny umiestňujú do detských domovov, pretože nemajú finančné prostriedky potrebné na ich výchovu.

2.4 Ženy sú vystavené diskriminácii, ktorú vyostčuje zhoršená sociálna situácia. Postihuje ich vysoká nezamestnanosť a dequalifikácia a stávajú sa odkázané na nízke platy a sezónnu prácu v poľnohospodárstve. Chudoba ich ohrozuje vo väčšej miere ako mužov v dôsledku znížených sociálnych dávok (zdravotnícka starostlivosť, vzdelanie a rodina) a dôchodkov. Táto situácia núti ženy akceptovať ilegálne a nebezpečné ponuky, čím sa môžu ľahko stať obeťami obchodu s ľuďmi. Väčšinu týchto obetí predstavujú mladé ženy hľadajúce zamestnanie.

2.5 V roku 2004 prijalo Moldavsko program pre rast a boj proti chudobe, ktorý podporila Svetová banka, Rozvojový program OSN a iní donori. V decembri 2006 vytvorili jednotlivé donorské finančné inštitúcie EÚ systém koordinácie, ktorý predstavuje ukázkovú metódu zosúladenia a zefektívnenia riadenia daných podmienok a zaviazali sa poskytnúť na najbližšie štyri roky jednu miliardu eur v podobe dotácií a pôžičiek.

2.6 Zhoršená situácia na trhu práce

2.6.1 Situácia na trhu práce sa v Moldavsku výrazne zhoršila v deväťdesiatych rokoch súbežne s hospodárskym kolapsom. Po ruskej kríze z augusta 1998 výrazne klesla zamestnanosť, ale od roka 2003 zaznamenáva pozitívny rast. Miera nezamestnanosti sa tak znížila z 11 % v roku 1999 na približne 7,4 % aktívneho zaregistrovaného obyvateľstva na konci roka 2006. Približne 35 % pracujúcej populácie vykonáva neevidovanú pracovnú činnosť⁽⁷⁾.

2.6.2 Napriek tomu, že reálne mzdy naďalej rastú, priemerná úroveň zostáva veľmi nízka – v roku 2006 predstavovala 129 dolárov⁽⁸⁾. Treba však prihliadať aj na iné zdroje príjmov. Na jednej strane, mnohým rodinám posielajú valuty ich príbuzní žijúci v zahraničí. Na druhej strane, naďalej je rozšírená nedekla-

rovaná práca: podľa oficiálneho štatistického úradu pracuje viac ako 200 000 ľudí (t. j. 15 % aktívnej populácie) v neregistrovaných podnikoch, pričom 35 % zamestnancov registrovaných podnikov údajne ich zamestnávateľ nedeklaruje (predovšetkým v stavebníctve, poľnohospodárstve a lesníctve).

2.6.3 Mnohí moldavskí občania opustili svoju krajinu a odišli za prácou do zahraničia, kde väčšina z nich pracuje načierno. Táto sčasti sezónna emigrácia odhadovaná na jeden milión dospelých osôb predstavuje približne 30 % celkovej pracovnej sily. Strata ľudského kapitálu a jej dôsledky na financovanie sociálneho zabezpečenia sú hlavnými negatívnymi dôsledkami tejto migračnej vlny. Vzhľadom na súčasný rozsah chudoby je pravdepodobné, že migrácia za prácou bude pokračovať aj v nasledujúcich rokoch.

2.7 Slabé stránky moldavského hospodárstva

2.7.1 Hospodárstvo vystavené silnému ruského vplyvu

2.7.2 Drastický pokles moldavského HDP v deväťdesiatych rokoch bol zapríčinený vonkajšími faktormi ako bola strata trhov, energetická závislosť, emigrácia kvalifikovaných pracovníkov a odtrhnutie priemyselného regiónu Podnestersko.

2.7.3 Napriek tomu, že miera rastu sa od roku 2000 citeľne zvýšila (až na 6-8 % za rok), hospodárstvo zostáva naďalej veľmi nestabilné (štvorpercentný rast v roku 2006) a má tendenciu sa ešte viac oslabiť v roku 2007. Hlavnou príčinou tohto spomalenia je dvojnásobné zvýšenie ceny plynu v roku 2006 dodávateľom Gazprom.

2.7.4 Rusko, ktoré bolo nespokojné s proeurópskou orientáciou moldavského prezidenta, využilo zákaz vývozu moldavského vína na svoj trh ako opatrenie na vyvinutie politického tlaku. V roku 2006 prišlo Moldavsko o jeden zo svojich hlavných zdrojov príjmov z vývozu (moldavské víno predstavuje 35 % jeho vývozu a 85 % tohto vína smerovalo na ruský trh).

2.8 Dominantné postavenie agropotravinárskeho sektora

2.8.1 Moldavsko má aj v súčasnosti prevažne vidiecky charakter. Agropotravinársky sektor tvorí viac ako 30 % HDP⁽⁹⁾ a značnú časť vývozu (65 %). Rodinné poľnohospodárstvo zohráva rozhodujúcu úlohu pri zabezpečovaní sebestačnosti miest a vidieka. Agropotravinársky priemysel má takisto veľký význam pre hospodárstvo. Kvalita a objem úrody ovplyvňuje odvetvia ľahkého priemyslu, ktoré predstavujú predchádzajúce ako aj nadväzujúce články výrobného reťazca (chemické hnojivá, fľaše, obaly).

2.9 Rozhodujúci význam prevodov peňazí migrantov svojím rodinám

2.9.1 Jediné pozitívne hospodárske výsledky zaznamenané po tejto hlbokjej recesii však nie sú výsledkom obnovenej ekonomiky, ale prílevu valút (30 % moldavského HDP) od Moldavčanov pracujúcich v zahraničí: 600 000 až jeden milión Moldavčanov pracuje v západnej Európe (19 % v Taliansku) alebo v Rusku (60 %). V roku 2006 poslali do svojej krajiny spolu jednu miliardu eur.

(7) Štatistické údaje poskytnuté moldavskými verejnými orgánmi.

(8) Štatistické údaje poskytnuté moldavskými verejnými orgánmi.

(9) Štatistické údaje poskytnuté moldavskými verejnými orgánmi.

2.9.2 Keďže v Moldavsku nie sú vytvorené priaznivé podmienky pre investovanie, tieto prostriedky neslúžia na financovanie nových hospodárskych aktivít. Spomínaný prílev financií vedie k zdražovaniu nehnuteľností, k vysokému dopytu po dovozových výrobkoch a v konečnom dôsledku k inflačnému napätiu.

3. Demokracia, rešpektovanie ľudských práv a správa vecí verejných

3.1 Ľudský rozvoj

3.1.1 Moldavsko sa v roku 2006 nachádzalo na 114. mieste v rebríčku hodnotiacom ľudský rozvoj, ktorý vypracúva Rozvojový program OSN, čo je najnižšia priečka spomedzi všetkých európskych štátov a jedna z najnižších v porovnaní s ostatnými republikami bývalého Sovietskeho zväzu.

3.1.2 Chýbajúca nezávislosť médií, nedostatočné rešpektovanie ľudských práv a problematické fungovanie súdneho systému spomaľujú iniciatívy moldavských občanov a snahy o budovanie organizovanej občianskej spoločnosti.

3.1.3 Nezávislosť médií je jednou z hlavných tém vyzdvihnutých v nedávnej správe Rady Európy (september 2007)⁽¹⁰⁾. Reforma legislatívy týkajúcej sa slobody prejavu je určite dôležitá, ale nestačí na zaručenie tejto slobody v praxi. Neustrannosť a profesijná etika patria medzi podmienky potrebné na vykonávanie novinárskeho povolania. Tieto podmienky si vyžadujú, aby novinári neboli pod tlakom politických orgánov, a to hlavne v oblasti audiovizuálnych médií.

3.2 Vysoká miera korupcie

3.2.1 Organizovaný zločin predstavuje veľký problém pre bezpečnosť, narúša činnosť inštitúcií a bráni prítoku investícií. Zločinecká činnosť má veľmi negatívne následky: podporuje daňové úniky, podnecuje pašovanie a korupciu. Podľa indexu korupcie v rámci celého sveta za rok 2006, ktorý vypracovala organizácia Transparency International, sa Moldavsko umiestnilo na 81. mieste a získalo známku 3,2 z 10, čím sa zaradilo medzi krajiny známe vysokou mierou korupcie. Mierny vzostup v tomto rebríčku svedčí o snahe vlády a občianskej spoločnosti bojovať proti korupcii.

3.3 Demokratické výdobytky ohrozené tradíciou autoritatívnej moci

3.3.1 EHSV vyzýva moldavské orgány, aby vzali na vedomie závery medzinárodných pozorovateľov (skupina približne 100 pracovníkov OBSE) z výsledkov miestnych volieb, ktoré prebehli v júni 2007, aby mohli napraviť všetky nedostatky v súvislosti s európskymi normami týkajúcimi sa volieb a v roku 2009 zorganizovať legislatívne voľby za demokratickejších podmienok.

3.3.2 Rada Európy vo svojich správach podporuje Moldavsko v tom, aby pokračovalo vo svojom úsilí, hlavne v oblasti nezávislosti a účinnosti súdnictva, pluralizmu médií a posilnenia

miestnej demokracie. Moldavsko získalo pomoc od Európskej iniciatívy pre demokraciu a ľudské práva (IEDDH) v rámci regionálnych projektov na roky 2002-2004 a od roku 2007. IEDDH podporila iniciatívy občianskej spoločnosti zamerané na posilňovanie demokracie a ľudských práv.

3.4 Podnestersko: geopolitický susedský problém

3.4.1 Podnestersko, ktoré sa spolieha na podporu Ruska a na prítomnosť ruskej armády, zostáva naďalej zdrojom napätia a neistoty na hraniciach EÚ a je súčasťou tzv. geopolitického hlavolamu daného regiónu.

3.4.2 Snaha o nájdenie politického riešenia otázky odtrhnutia Podnesterska patrí medzi priority akčného plánu EÚ. Význam tohto sporu narástol vzhľadom na pristúpenie Rumunska a Bulharska k EÚ, v dôsledku ktorého dnes Únia priamo susedí s Moldavskom. Svoju angažovanosť v tejto otázke posilnila EÚ v roku 2005 vymenovaním osobitného predstaviteľa (pán MIZSEI, vo funkcii od marca 2007), ktorý má štatút pozorovateľa v rámci formátu vyjednávania 5+2. Momentálne sa však vyjednávania nachádzajú na mŕtvom bode.

3.4.3 Navyše, táto oblasť je známa ako stredisko organizovaného zločinu (obchod so zbraňami a so strategickým materiálom, pranie špinavých peňazí, drogy, obchod s ľuďmi), z ktorého ťažia miestne zločinecké organizácie ako aj zločinecké organizácie z Ruska, Ukrajiny a iných krajín.

3.5 Misia pohraničnej pomoci EÚ pre Moldavsko a Ukrajinu (EUBAM)

3.5.1 Moldavsko, ktoré je obklopené ukrajinským územím, má s touto krajinou zložitú vzťahy v dôsledku podnesterského konfliktu a vzťahov medzi EÚ a Ruskom. Nachádza sa preto v mimoriadne komplikovanej situácii. Stalo sa často využívaným priechodom a strediskom nelegálneho obchodu, pretože má slabo strážené hranice, ktoré umožňujú prístup k Čiernemu moru prostredníctvom prístavu v Odese.

3.5.2 Misia pohraničnej pomoci pre Moldavsko a Ukrajinu (EUBAM), ktorú EÚ uviedla do činnosti v decembri 2005 na spoločnú žiadosť ukrajinského a moldavského prezidenta, bola rozhodujúcim krokom pre stabilizáciu krajiny a v boji proti pašovaniu. Približne sto colníkov a príslušníkov pohraničnej stráže zo 17 krajín EÚ monitoruje svojich moldavských a ukrajinských kolegov a pomáha im pri ich práci, čím sa vyvíja výrazný tlak na samozvanú vládu Podnesterska. Táto misia sa zameriava na ohrozené osoby a oblasti a priniesla už viacero konkrétnych úspechov.

3.5.3 V novembri 2006 bola táto misia rozšírená o automatizovaný systém výmeny informácií, ktorý umožní posilniť účinnosť kontroly hraníc a bola predĺžená až do novembra 2009. EHSV si želá, aby sa vyvíjalo neustále úsilie na zabezpečenie tejto hranice.

⁽¹⁰⁾ Správa komisie pre plnenie povinností a záväzkov Moldavska, Rada Európy, september 2007.

4. Všeobecný prehľad o občianskej spoločnosti v Moldavsku a jej aktivitách

4.1 Hlavné pripomienky misie EHSV za rok 2004

4.1.1 Táto politicky a hospodársky zložitá situácia vytvorila nepriaznivé podmienky pre činnosť občianskej spoločnosti. Počet mužov a žien, ktorí by sa potenciálne mohli zapojiť do aktivít organizácií občianskej spoločnosti na štátnej alebo miestnej úrovni, značne klesol, hlavne v dôsledku emigrácie, predovšetkým emigrácie mladých vzdelaných ľudí. Štátne orgány majú s týmito organizáciami len sporadické kontakty. Centralizácia administratívnych štruktúr zabrzдила rozvoj sociálneho hnutia. V dôsledku paternalizmu, ktorý je očividne zakorenený v tejto spoločnosti, nesie hlavnú zodpovednosť za blaho obyvateľstva štát. Postavenie prezidenta v spoločnosti jasne svedčí o tom, že väčšina obyvateľstva si želá, aby im vládol silný človek.

4.1.2 V ústave sa okrem štatútu politických strán nenachádza žiadna zmienka o organizáciách občianskej spoločnosti ani o spolčovacom práve. Uvádza sa v nej však právo na *vytváranie odborových organizácií a na vstupovanie do nich* (článok 42) ako aj uznanie slobody združovania sa (článok 40). Podmienky činnosti mimovládnych organizácií sa zlepšili po vydaní *zákona o verejných orgánoch a nadáciách* (1997). V praxi dochádza k prekryvaniu činnosti štátnych úradníkov a predstaviteľov vládnych strán s činnosťou organizácií zastupujúcich hospodárske a politické záujmy.

4.1.3 Podľa názoru pozorovateľov, najmä pozorovateľov Rady Európy (11) bola realizovaná reforma systému súdnictva v snahe o zabezpečenie všeobecného dodržiavania práva a najmä práv občianskej spoločnosti. Rada Európy však Moldavsko naďalej monitoruje s cieľom zabezpečiť nezávislosť systému jeho súdnictva.

4.2 Stav občianskej spoločnosti v roku 2007 podľa štúdií expertov (12)

4.2.1 Podľa viacerých zdrojov možno v Moldavsku konštatovať pozoruhodný nárast celkového počtu mimovládnych organizácií. Podľa odhadov uvedených v štúdiu EHSV sa ich počet od roku 2004 zvýšil z 3 000 na 7 000 v roku 2007 (13), hoci v štúdiu sa uvádza, že s 54 % z ich celkového počtu sa nie je možné spojiť. Podľa odhadov je v súčasnosti aktívnych menej ako 20 % registrovaných organizácií. Okrem toho dochádza k výraznému nárastu počtu MVO na miestnej a regionálnej úrovni, a to aj v podnesterskom regióne.

(11) (Rada Európy, 14. septembra 2007) Plnenie povinností a záväzkov Moldavska [neoficiálny preklad].

(12) Štúdie zamerané na moldavskú občiansku spoločnosť: Európska únia a občianska spoločnosť Moldavska – závery konferencie AETI a ECAS z júna 2006; Podporovanie dialógu medzi moldavskou vládou a občianskou spoločnosťou o uplatňovaní plánu aktivít EÚ a Moldavska, závery konferencie nadácie Eurasia, moldavské ministerstvo zahraničných vecí a US AID z apríla 2006; Podporovanie mimovládneho sektora v oblasti konfliktu Moldavskej republiky, IMAC, február 2007; Štúdia o rozvoji mimovládnych organizácií v Moldavsku vypracovaná v súvislosti so stretnutím donorov, projekt UNDP, máj 2007; prieskum o moldavských mimovládnych organizáciách aktívnych v sociálnej sfére, projekt EÚ, TRANSTEC, máj-jún 2006; Zvyšovanie finančnej udržateľnosti organizácií moldavskej občianskej spoločnosti, UNDP a SOROS 2005. Prieskum rozvoja mimovládnych organizácií v Moldavskej republike; Monitorovacia správa Rady Európy, september 2007; Krajina vo vývoji 2007: Moldavsko, CEPŠ, George Dura a Nio Popescu 2007; Situácia v Podnestersku, Človek v tiesni (CZ), november 2006.

(13) Štúdia UNDP z mája 2007.

4.2.2 Väčšina MVO je sústredená v okolí hlavného mesta Kišiniova, ale postupne sa rozširujú aj do iných oblastí. Za posledné štyri roky bolo založených 67 % zaregistrovaných MVO na celoštátnej úrovni a 82 % na miestnej úrovni (14). MVO zameriavajú svoje aktivity na všetky kategórie moldavskej spoločnosti. Ich prioritné aktivity však často usmerňujú externí sponzori.

4.2.3 Zdá sa, že vzťahy medzi zamestnaneckými a zamestnávateľskými organizáciami s MVO zastupujúcimi rôzne záujmy nie sú dostatočne rozvinuté. Táto skutočnosť vyplýva z nedostatočného vzájomného poznania a nedôvery. Výnimkou je Podnestersko, v ktorom niekoľké MVO nadviazali vzťahy so skupinou podnikateľov.

4.2.4 Nadobudnutie účinnosti akčného plánu EÚ a Moldavska v roku 2005 vzbudilo v občianskej spoločnosti nový elán a podnietilo sieť združení k realizácii mnohých projektov, a to napriek tomu, že neprebegli žiadne konzultácie o príprave tohto plánu.

5. Vývoj štruktúry sociálnych partnerov

5.1 Prezentácia zamestnávateľských organizácií

5.1.1 Obchodná a priemyselná komora (OPK) napojená na Európsku komoru je od roku 1999 najdôležitejšou organizáciou. Zastúpených je v nej vyše 1 500 podnikov zo všetkých sektorov. Moldavská OPK už nevydáva osvedčenia o pôvode pre výrobky určené na trh v rámci SNŠ a nekontroluje už vývoz do EÚ, ktorý teraz spadá do kompetencií colných úradov, vďaka čomu môžu čerpať zo systému SVP. Z moldavskej OPK sa stáva obchodná komora slúžiaca podnikom. Pomáha hlavne pri podporovaní vývozu moldavských výrobkov a vytváraní spoločných podnikov so zahraničnými spoločnosťami a podnikom ponúka rôzne služby (15). Je súčasťou oficiálnej reprezentácie pri MOP a zastrešuje stredisko pre európske informácie. Pán Tarlev, ktorý je od roku 2001 predsedom vlády, v minulosti vykonával v moldavskej OPK významné funkcie. Malé a stredné podniky s menej ako 30 zamestnancami sa zoskupili v inom združení, ktoré je však úzko späté s OPK po finančnej a organizačnej stránke.

5.1.2 V súčasnosti existuje aj Národná konfederácia zamestnávateľov, ktorá je tiež súčasťou moldavskej reprezentácie pri medzinárodných konferenciách MOP a ktorá zastupuje zamestnávateľov pri sociálnych rokovaniach zvolávaných moldavským predsedom. Vláda v roku 2006 povolila daňové odpočty za príspevky zamestnávateľov pre ich organizácie, čím pozitívne reagovala na sťažnosť podanú v MOP.

(14) Štúdia UNDP, s. 3.

(15) Informačný oznam OPK, máj 2007.

5.1.3 Sociálni partneri uzavreli tri nové kolektívne dohody na vnútroštátnej úrovni a jedenásť kolektívnych sektorových a miestnych dohôd. Ich skutočný vplyv v rámci sociálneho dialógu je však naďalej obmedzený, pretože OPK zostáva napriek jej uznaniu Medzinárodnou organizáciou zamestnávateľov predovšetkým obchodnou komorou slúžiacou podnikom.

5.2 Vývoj situácie týkajúcej sa odborov

5.2.1 Až do roku 2000 moldavských zamestnancov zastupovala Všeobecná federácia odborov Moldavskej republiky (FGSRM – Fédération générale des Syndicats de la République de Moldavie), ktorá vznikla v roku 1990 podľa vzoru organizácie odborov v Sovietskom zväze. Jej názov sa v roku 2000 zmenil na konfederáciu, čím sa FGSRM stala Konfederáciou odborov Moldavskej republiky (CSRM – Confédération des Syndicats de la République de Moldavie). V dôsledku rozporov medzi zástupcami poľnohospodárov, priemyslu a služieb, medzi moldavsky a rusky hovoriacim obyvateľstvom ako aj medzi národnou pravicou a komunistickou stranou v tejto organizácii začalo vznikať vnútorné napätie. V roku 2000 opustilo niekoľko profesijných federácií – 14 priemyselných federácií spolu s federáciami aktívnymi v oblasti kultúry a verejnej správy CSRM a založili novú konfederáciu CSL SOLIDARITATEA. Vedenie CSRM následne podalo demisiu a organizácia si zvolila nového lídra Petru Chiriaca. Snaha o znovuzjednotenie sa napriek zmierovaciemu úsiliu Medzinárodnej konfederácie odborov (bývalá CISL), ktorej členom bola CSRM od roku 1997, ukázala ako márna. Zlyhanie tohto úsilia spôsobili nasledujúce faktory: osobné konflikty, konflikty týkajúce sa rozdelenia majetku odborov a hlavne rozdiely v politickom zmyslení CSRM, ktorá bola bližšia moldavsky hovoriacim stranám, pravici, kresťanským demokratom a demokratom a politickou orientáciou konfederácie Solidaritatea, ktorá sa od začiatku hlásila k prevažne rusky hovoriacej komunistickej strane.

5.2.2 Odborársky rozkol sa prehĺbil v roku 2001 po volebnom úspechu komunistickej strany a zvolení jej lídra Vladimíra Voronina za prezidenta republiky. Solidaritatea sa rozhodla presadzovať spoluprácu zameranú na sociálny pokrok a CSRM zaujala viac protestný a kritický postoj, čo ešte viac naštrbilo vzťahy medzi vládou a oboma odborovými organizáciami. Vláda za pomoci svojich kontaktov v komunistickej strane a v správnych orgánoch začala systematicky uprednostňovať konfederáciu Solidaritatea a oslabovať CSRM.

5.2.3 Opakované a systematické zasahovanie verejných orgánov viedlo CSRM, ktoré v tejto súvislosti získalo podporu bývalej CISL a profesijných federácií (UITA a ISP) k podaniu sťažnosti za porušenie slobody združovania vo Výbore pre slobodu združovania (CLS) Medzinárodnej organizácie práce (MOP) v januári 2004. CLS vo svojej priebežnej správe z roku 2006 požiadal o nezávislé prešetrenie jednotlivých prípadov zasahovania uvedených sťažovateľmi. Uviedol tiež, že v Moldavsku neexistuje systém, ktorý by umožnil odstraňujúci postih porušení odborových práv a zabezpečil dodržiavanie medzinárodných noriem v tejto oblasti. Grémium MOP zorganizovalo v roku 2005 v tejto súvislosti pracovnú cestu. CISL upozornila Európsku komisiu na situáciu v Moldavsku v kritической správe, ktorú vypracovala v roku 2005 v rámci SVP určeného pre túto krajinu. Moldavská vláda dodnes neprijala žiadne opatrenia na úpravu svojej legislatívy ani na splnenie odporúčaní CLS. Moldavské orgány boli napriek všetkým faktom uvedeným

v sťažnosti adresovanej CLS presvedčené, že celý problém spočíval v rivalite medzi dvoma odborovými organizáciami.

5.2.4 Vládne orgány sa čoraz otvorenejšie dožadovali znovuvytvorenia jedinej odborovej centrály. K tejto téme sa vyjadril aj prezident Voronin na kongrese konfederácie Solidaritatea v roku 2005. V priebehu rokov 2005-2006 sa pomer síl medzi týmito organizáciami postupne obrátil (v roku 2001 mala CSRM 450 000 členov a Solidaritatea 200 000 členov). V roku 2006 sa Solidaritatea stala jednoznačne najrepresentatívnejšou organizáciou. Na kongrese, ktorý sa uskutočnil v júni 2007, sa obe organizácie znovu zjednotili. Medzinárodná odborová konfederácia (CSI) im už predtým dala na vedomie, že nemá v úmysle preniesť členstvo CSRM v CSI na novú „zjednotenú“ organizáciu. Táto nová organizácia by mala najprv dokázať svoju nezávislosť vo vzťahu k verejným orgánom a jasne demonštrovať svoju angažovanosť pri podpore princípov slobody združovania a kolektívneho vyjednávania.

6. Pohľady na činnosť združení a mimovládnych organizácií

6.1 Hlavné ponaučenia zo štúdie EHSV z roku 2004

6.1.1 Počet mimovládnych organizácií zaregistrovaných na miestnej a národnej úrovni v Moldavsku dosiahol od získania nezávislosti v roku 1991 okolo 2 800. Množstvo mimovládnych organizácií zapísaných v štátnom registri, hlavne tých, ktoré vytvorili hospodárski činitelia alebo úrady, malo za úlohu dočasne pôsobiť na začiatku prechodu k novému režimu. Nemôžu sa preto považovať za nezávislých činiteľov občianskej spoločnosti. Treba takisto zobrať do úvahy organizácie, ktoré od roku 2001 usporiadali veľké manifestácie v spolupráci s opozíciou voči komunistickej vláde.

Tak ako v iných postsocialistických krajinách, aktivity mimovládnych organizácií sa sústreďujú v hlavnom meste krajiny, pretože sa pokúšajú vplyvať na vedúcich predstaviteľov priamo v centre diania. Na politickej úrovni sa zvyšuje počet problémov, ktoré musia podstupovať mimovládne organizácie, hlavne v ich nových oblastiach pôsobnosti, ako je politika mládeže, ochrana spotrebiteľov a životného prostredia. Ich činnosť v Podnestersku obmedzuje vysoká miera politickej kontroly.

6.1.2 Niektorí poskytovatelia financií (Soros, USAID, Eurasia, Hebo, British Peace Building) sa angažujú v oblasti vzdelávania, kultúry a ľudských práv.

6.1.3 Mládežnícke organizácie, ktorých členská základňa sa zmenšila z dôvodu zvýšenia emigrácie, sa hlásia pred vládou k proeurópskej politike, ktorá nemá len rétorický charakter. Vyjadrili želanie, aby im EÚ poskytla možnosť zúčastniť sa na výmenných programoch. Z pohľadu väčšiny zástupcov občianskej spoločnosti by sa nemali budúce podporné programy Spoločenstva prerokovať a vytvárať iba s vládou (ako to bolo v prípade programu TACIS), ale aj so zástupcami aktívnych mimovládnych organizácií.

6.2 Pripomienky k nedávnomu vývoju asociáčnej siete podľa štúdií expertov

6.2.1 Počas posledných volieb v roku 2005 vytvorilo okolo 200 mimovládnych organizácií po prvýkrát zjednotenú a nezávislú koalíciu, ktorá v krajine uskutočnila kampaň pozorovania volieb. Táto veľmi viditeľná a vplyvná „občianska koalícia

2005“⁽¹⁶⁾ sa znovu objavila počas volieb v roku 2007, pričom prispela k zvýšeniu vierohodnosti mimovládnych organizácií u občanov.

6.2.2 Vo všeobecnosti v Moldavsku existujú tri kategórie mimovládnych organizácií. Prvá kategória zhromažďuje dobre vybavené a známe veľké organizácie, so sídlom v hlavnom meste, ktoré sú súčasťou medzinárodných sietí⁽¹⁷⁾. Druhá kategória zahŕňa veľké množstvo mimovládnych organizácií, často na princípe „one man show“, s malým rozsahom činnosti a snažiac sa využiť dostupné možnosti financovania. Tretia skupina je zložená z niekoľkých „mimovládnych“ organizácií, tzv. „gongos“ (Government Organized NGOs), ktoré pozostávajú z nastrčených predstaviteľov vlády, ktorých – podobne ako v iných krajinách – plne podnecuje a financuje príslušná vláda.

6.2.3 Podnestersku je skupina týchto „gongos“ všadeprítomná, vzhľadom na to, že Smirnovov režim naďalej vyzýva spojencov v občianskej spoločnosti k podpore svojej stratégie a udržania sa pri moci. V nedávnej štúdii českého pôvodu uskutočnenej jednou mimovládnu organizáciou sa spomínajú dve ďalšie kategórie spomedzi 900 mimovládnych organizácií v Podnestersku⁽¹⁸⁾, a to tradičné organizácie ako hnutia pracovníkov, žien a mladých ľudí, ako aj malé mimovládne organizácie otvorené kontaktom s Kišiňovom a s medzinárodnými sieťami. Niektoré zvolili registráciu u moldavských orgánov a majú prístup aj k európskej pomoci.

6.3 Súčasné konzultačné mechanizmy občianskej spoločnosti a rokovania so sociálnymi partnermi

6.3.1 Od roku 2005 rôzne vládne ministerstvá otvorili a posilnili dialóg s časťou občianskej spoločnosti, a to týmto spôsobom: každý mesiac usporiadali poradnú schôdzu na Ministerstve zahraničných vecí a európskej integrácie a v apríli 2006 národnú konferenciu, na ktorej bolo spísaných 18 záverov na zlepšenie spolupráce medzi vládou a občianskou spoločnosťou. Súbežne ďalší ministerstvá, hlavne ministerstvá spravodlivosti, poľnohospodárstva a financií, udržiavali pravidelné kontakty s časťami občianskej spoločnosti. V súčasnosti prebieha viacero projektov, hlavne s UNDP (Rozvojový program OSN), na uľahčenie krokov pri registrácii a na zlepšenie neistej finančnej situácie viacerých mimovládnych organizácií.

6.3.2 Moldavský parlament na podnet Mariana Lupua zaviedol od roku 2006 „koncept spolupráce medzi Parlamentom a občianskou spoločnosťou“ s výraznými a ambicióznymi cieľmi

a navrhol sériu mechanizmov a spôsobov spolupráce, ako je napríklad „stála online konzultácia“, schôdze *ad hoc* alebo verejné diskusie s parlamentnými výbormi a výročná konferencia.

6.3.3 Už dva roky sa mimovládne organizácie snažia konkrétne zúčastňovať na uskutočňovaní akčného plánu s EÚ v rôznych oblastiach činnosti, pričom ich podporujú hlavne pozitívne skúsenosti ich rumunských a ukrajinských susedov. Tento krok podporuje aj Európsky parlament, ktorý v tejto súvislosti prijal správu v máji 2007.

6.3.4 Niet divu, že v pracovných vzťahoch sa sociálny dialóg v Moldavsku spomalil. V krajine existovala „Republikánska komisia pre kolektívne vyjednávanie“, ktorá fungovala skôr ako informačná platforma pre rozhodnutia prijaté inde, než skutočný priestor pre konzultáciu a dialóg. Partneri nemali vplyv na program rokovania tejto komisie – nebolo preto možné prediskutovať sťažnosti, ani plnenie odporúčaní CLS. Komisia nemala k dispozícii vlastný sekretariát, ani decentralizované štruktúry na regionálnej a sektorovej úrovni. Treba ďalej poznamenať, že CGSRM (Všeobecná konfederácia odborov Moldavska) rozvinula rôzne programy spolupráce s konfederáciou Podnesterska s podporou bývalého CISL (Medzinárodná konfederácia odborov) a európskych odborových organizácií.

6.3.5 V roku 2006 bol prijatý zákon o organizácii a fungovaní národnej komisie Kolektívnej zmluvy so sektorovými a územnými komisiami. Táto národná komisia pozostáva z 18 členov, z ktorých 12 menujú sociálni partneri.

Na záver možno konštatovať, že je ešte priskoro hodnotiť existenciu najnovších poradných a rokovacích mechanizmov alebo efektívnosť tejto spolupráce, ktorú zaviedla vláda. Bude sa to dať určiť po čase na základe jasne určených zásad a spôsobov.

Vzhľadom na prebiehajúci vývoj vzťahov EÚ a Moldavska a po zohľadnení predpokladov, ktoré vytvárajú nové formy sociálneho a občianskeho dialógu, by EHSV chcel nadviazať spoluprácu s moldavskou občianskou spoločnosťou.

Výbor odporúča usporiadať konferenciu v roku 2008, aby sa začiatok spolupráce s občianskou spoločnosťou zhodoval s prípravou nového rámca vzťahov medzi EÚ a Moldavskou republikou.

V Bruseli 12. decembra 2007

Predseda

Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru

Dimitris DIMITRIADIS

⁽¹⁶⁾ Hodnotiaca správa nadácie Eurasia (október 2005).

⁽¹⁷⁾ Pozri citované príklady v správe „NGO Scores for Moldova“ (Výsledky mimovládnych organizácií v Moldavsku), 2005, ktorú uverejnil US AID.

⁽¹⁸⁾ Ondřej Soukup, mimovládna organizácia Človek v tísi, Praha 2007.